

House of Light Κείμενα & Αρχεία για download

http://www.house-of-light.gr/com_downloads/

Η φιλελεύθερη ηθική του δωρεάν εισιτηρίου στο Μετρό

*του Δημήτρη Ψαρράκη**

Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε στο Μετρό της Αθήνας μια ήπια μορφή έκφρασης κοινωνικής αλληλεγγύης. Είναι μαγική, θα λέγαμε. Άνθρωποι που βγαίνουν από τους σταθμούς δίνουν το εισιτήριό τους σε ανθρώπους που μπαίνουν, ή το αφήνουν διακριτικά για να το πάρει κάποιος μπαίνοντας. Άγνωστοι άνθρωποι μεταξύ τους κάνουν μια... σιωπηλή μεταβίβαση μέσα στην ταχύτητα και ανωνυμία της πόλης. Υπάρχει σίγουρα κάτι το γοητευτικό σε αυτή την κίνηση αβρότητας. Κάτι που με γοητεύει πολύ και μένα.

Εδώ είναι και η απορία των Κεντροαριστερών και Κεντροδεξιών φίλων μου: Πώς είναι δυνατόν μία τέτοια πράξη να γοητεύει εμένα, τον κατά κόσμο «Νεοφιλελεύθερο», με μία οικονομική και νομική αντίληψη διαμορφωμένη από τους θεωρητικούς της Σχολής του Σικάγο, όπως τον Friedman ή τον Posner και άλλους τέτοιους «διαβόλους»; Η απάντησή μου στους «συντηρητικούς» και «προοδευτικούς» φίλους μου ήταν κάτι που τους προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη, όταν τους είπα ότι το να δίνεις το εισιτήριό σου βγαίνοντας, δεν είναι ούτε κοινωνική αυθαιρεσία, ούτε αποτελεί ζήτημα πολιτικής διαφωνίας: για έναν Φιλελεύθερο άνθρωπο αυτό είναι ζήτημα ηθικής επιλογής.

Το ερώτημα λοιπόν είναι αυτό:

Είναι ηθικό να δίνουμε το εισιτήριό μας σε κάποιον άλλο επιβάτη;

Τι θα έλεγε αυτός ο «σατανάς» ο Milton Friedman, αν σας έβλεπε να κάνετε κάτι τέτοιο στο Μετρό; Θα σας έκοβε το χέρι; Θα σας έβαζε φυλακή όπως ο Στουρνάρας και ο Αδωνις; Το αντίθετο, φίλοι μου. Πώς θα σας φαινόταν αν σας έλεγα μάλιστα, ότι θα θεωρούσε αντικοινωνική συμπεριφορά να μην το δώσετε;

Να πώς έχουν τα πράγματα. Για έναν υποστηρικτή της Σχολής του Σικάγο (Νομικής και Οικονομικής), η αγορά του εισιτηρίου του Μετρό αποτελεί μία σύμβαση μεταξύ σένα, του επιβάτη, και της Μετρό ΑΕ. Ως επιβάτης, καταβάλλεις 1,40€ σε αντάλλαγμα του να χρησιμοποιήσεις την υπηρεσία του Μετρό για μιάμιση ώρα. Αν για να πας στη δουλειά σου χρειάζεσαι μόλις 30 λεπτά και όχι 90, τότε υπάρχει ένα υπόλοιπο στο εισιτήριο που δεν χρησιμοποίησες, αν και πλήρωσες. Αυτό στα Οικονομικά ονομάζεται «εξωτερικότητα» (externality). Για σένα είναι λεφτά που χάνονται, δηλαδή αρνητική εξωτερικότητα (negative externality), ενώ για το Μετρό που πληρώνεται χωρίς να παρέχει το service, αποτελεί θετική εξωτερικότητα (positive externality).

Καθώς πάντα οι «εξωτερικότητες» δημιουργούν χαμένους, αυτό δημιουργεί, χωρίς καν να το καταλαβαίνεις, κάθε φορά που χρησιμοποιείς το μετρό για μισή ώρα, ένα μικρό και συνεχές market failure (αποτυχία αγοράς). Ο μόνος τρόπος να αντιμετωπιστεί η αποτυχία αγοράς τέτοιου τύπου, είναι μέσω του δικαιώματός σου να αξιοποιήσεις το περιουσιακό σου στοιχείο, το εισιτήριο που αγόρασες, ως ελεύθερος άνθρωπος. Αυτό ασφαλώς, το «ελεύθερος άνθρωπος» εννοώ, δεν το θέλει ούτε η Μετρό ΑΕ, ούτε το κράτος που αυξάνει την τιμή των εισιτηρίων «κατά πώς γουστάρει», χωρίς να ρωτήσει αν μπορείς να καταβάλλεις ένα τέτοιο ποσό για μόλις λίγα λεπτά χρήσης.

Αν πληρώνεις για μιάμιση ώρα ένα εισιτήριο που θα χρησιμοποιήσεις μόνο για ταξίδι μισής ώρας, θα υπήρχαν δύο τρόποι να μηδενίσεις την αρνητική εξωτερικότητα που προκύπτει στην τσέπη σου:

1) Είτε να απαιτήσεις από τη Μετρό ΑΕ το υπόλοιπο των χρημάτων σου πίσω (σιγά μη στα δώσει),

2) είτε να μεταβιβάσεις το εισιτήριο σε κάποιον τρίτο να το χρησιμοποιήσει για όσο χρόνο του απομένει. Στη δεύτερη περίπτωση δεν κερδίζεις εσύ, αλλά κερδίζει η κοινωνία. Διότι αυτός που παίρνει το εισιτήριο από σένα, αν πρόκειται να το χρησιμοποιήσει επίσης για λιγότερο από 90 λεπτά, θα ήταν «πέταμα χρημάτων» αν ξαναπλήρωνε για κάτι που ήδη έχει πληρωθεί.

Με τα λεφτά του εισιτηρίου θα μπορούσε να πάρει ένα μπουκάλι γάλα στο παιδί του, ή ένα ψωμί. Επίσης, τίθεται και μία νομική διάσταση, καθώς **η νομική αιτιολόγηση που αναγράφεται στο πίσω μέρος του εισιτηρίου για να αποτρέπει τον πολίτη από το να μεταβιβάσει το εισιτήριο, είναι έωλη και υπάρχει μόνο για να προκαλεί φόβο.**

Το κράτος όμως, και το όργανό του, η Μετρό ΑΕ, δεν σε αποζημιώνει επιστρέφοντας τη διαφορά σε εσένα τον επιβάτη, στερώντας σου έτσι το δικαίωμα στη δίκαιη τιμή του εισιτηρίου, ούτε σου δίνει το δικαίωμα να μεταβιβάσεις το εισιτήριο σε κάποιον για να κάνει χρήση μίας υπηρεσίας για την οποία έχει ήδη πληρωθεί. Για έναν Μονεταριστή το να σου αρνούνται να χρησιμοποιήσεις υπηρεσία που πλήρωσες κάποια άλλη στιγμή στη διάρκεια της μέρας ή να σου επιβάλουν μέσω συμβολαίου άρνηση μεταβίβασης, είναι πράξη που οδηγεί σε υποχρεωτική οικονομική αναποτελεσματικότητα (economic inefficiency), με εσένα στον ρόλο του χαμένου.

Δεν είναι όμως μόνο οικονομικό το ζήτημα. Είναι, όπως είπαμε, πρωτίστως ηθικό. Στην ηθική συγκρότηση των Φιλελεύθερων αυτό αποτελεί ζήτημα εκμετάλλευσης του λαού. Θα μπορούσε ο Υπουργός Συγκοινωνιών να σου πει: «Φιλαράκο, έτσι είναι τα πράγματα, αν δεν θέλεις να έχεις “εξωτερικότητες στη τσέπη σου” (και άρα εισροές στη τσέπη μου), μην παίρνεις το Μετρό». Εσύ όμως δεν μπορείς να μην πας στη δουλειά σου χωρίς ΜΜΜ διότι το αμάξι κοστίζει περισσότερο, εκεί που πήγαν οι φόροι, και επιπλέον το Μετρό είναι μονοπώλιο, όπως ακριβώς μονοπώλιο είναι και η έκδοση των εισιτηρίων των αστικών συγκοινωνιών. Αυτό τι σημαίνει; Σημαίνει ότι κάθε φορά που αγοράζεις εισιτήριο εξαναγκάζεσαι να συμφωνήσεις σε μία οικονομική απώλεια στην τσέπη σου που είναι αποτέλεσμα δεσπόζουσας μονοπωλιακής θέσης του κράτους, το οποίο δεν νοιάζεται να προσφέρει μεταφορές στους πολίτες ανάλογα με τις ανάγκες τους, αλλά να τους τα «πάρει» ανάλογα με τις ανάγκες του.

Στη φιλελεύθερη παράδοση, είναι ζήτημα ηθικής επιταγής του πολίτη να αντιδρά στις υπερκοστολογήσεις. Από τον Ντέιβιντ Θωρό μέχρι τον Μίλτον Φρίντμαν κάθε μορφή αντίδρασης σε ένα μονοπώλιο, ιδιωτικό ή κρατικό, που οδηγεί σε κοινωνικά επιζήμια οικονομικά αποτελέσματα, είναι καθήκον και υποχρέωση.

Το κρατάω ως εδώ και δεν θα μιλήσω για το τι θα μπορούσε να γίνει για να αποκατασταθεί η αδικία στην τιμή του εισιτηρίου. Ό,τι και να πούμε δεν τους νοιάζει. Αν τους ένοιαζε θα το διόρθωναν ήδη μόνοι τους. **Το ηθικό μέρος με ενδιαφέρει μόνο, και αυτό είναι να δίνουμε πάντα το εισιτήριο σε κάποιον που θα το χρησιμοποιήσει και όχι να το πετάξουμε στα σκουπίδια. Κάτι που είναι προϊόν αξίας, είτε χρησιμοποιείται είτε μεταβιβάζεται. Δεν πετιέται ποτέ στα σκουπίδια.**

Η έννοια της αξίας του εισιτηρίου, για να είμαστε δίκαιοι, λύνει το ηθικό πρόβλημα αναφορικά με αυτόν που το έχει και το δίνει. Λύνει όμως και το ηθικό πρόβλημα εκείνου που ζητάει το εισιτήριο; Η Ayn Rand, στο “Atlas Shrugged”, είχε γράψει: «Είναι λάθος να αξιώνεις κάτι χωρίς ανταπόδοση. Αλλά ακόμα κι αν υπάρχει κάποιος διατεθειμένος να δώσει αυτό το κάτι, είναι ανήθικο να το πάρεις αν δεν δώσεις πίσω κάτι με αξία. Ανταλλαγή σημαίνει ανταλλάσσω αξία με αξία. Πόσο μπορεί να κρατηθεί όρθια μία κοινωνία όταν οι άνθρωποι συνηθίσουν να λαμβάνουν αξία, χωρίς να δίνουν κάτι πίσω;».

Εδώ βρίσκεται μια μεγάλη αλήθεια που φτάνει στην καρδιά της ηθικής κάθε τίμιου ανθρώπου. Αλλά αν με ρωτάς, τίποτα δε μου λείπει από την Ελλάδα μας περισσότερο από το χαμόγελο που χάσαμε. Πάντα όταν δίνω το εισιτήριό μου στο Μετρό παίρνω πίσω ένα χαμόγελο. Και μέσα σε αυτή την άσκημη πόλη, το χαμόγελο του άγνωστου συμπολίτη μου με αποζημιώνει για τα πάντα. Αξία με αξία, όπως λέει και η Rand.

**Ο Δημήτρης Ψαρράκης είναι Οικονομολόγος. Σπούδασε Διεθνείς Σχέσεις και Χρηματοοικονομικά στο Harvard, καθώς και Ανάλυση Χρηματοοικονομικών Ρίσκων στα πανεπιστήμια Stanford και Columbia. Είναι αναλυτής διαχείρισης τραπεζικών κινδύνων στο Λουξεμβούργο και την Ολλανδία, ενώ κατά την περίοδο της κρίσης (2010-12) ήταν επιστημονικός συνεργάτης της Βουλής για θέματα οικονομικής πολιτικής.*

